



Is er ruimte?*

Op 16 november werd er een breed opgezette en goed georganiseerde studiedag gehouden over 'homoseksualiteit en de kerk'. Het is een gevoelig onderwerp waarover we als kerken met elkaar moeten doorspreken. De druk vanuit onze maatschappij is namelijk groot. De tijd is voorbij dat we als kerken homoseksuele relaties kunnen afkeuren, zo wordt ons voorgehouden. Het is tijd om 'knopen door te hakken over homoseksualiteit' (ND, 22 nov. 2018).

Voorvragen

Maar hoe moeten we als kerken nu hierin onze weg vinden? In een van zijn columns wijst prof. A.L.Th. de Bruijne in dezen erop dat 'het gesprek over homoseksualiteit dieper moet steken dan de vraag of de Bijbel daar nu wel of niet rechtstreeks iets over zegt' (ND, 10 nov. 2018). Volgens hem is het belangrijk om eerst met elkaar in gesprek te gaan over de voorvragen: 'Welke zin en bedoeling heeft seksualiteit in het perspectief van Gods openbaring?' En: 'bestaat er reden om onze traditionele kijk op seksualiteit bij te stellen?' Wanneer we hierover niet met elkaar in gesprek komen, 'blijven onze discussies oeverloze rituele herhalingen van zetten'.

Dit lijkt mij terecht opgemerkt. Wanneer we niet in een oeverloze discussie

willen verzanden, zullen we over de voorvragen met elkaar in gesprek moeten gaan. Maar daarbij zou ik nóg een stap verder willen gaan. We zullen eerst met elkaar in gesprek moeten gaan over de vragen die nog voor de voorvragen liggen, zeg maar de vóórvragen. Dat klinkt ingewikkeld, maar het betekent dit. Wanneer we de vraag stellen naar zin en betekenis van seksualiteit, door wie of wat wordt dan het beslissende antwoord gegeven? Datzelfde geldt voor de vraag of wij onze traditionele kijk op seksualiteit moeten bijstellen. Dan is de vraag die daar nog weer voor ligt: waardoor zou onze kijk op seksualiteit dan bepaald moeten worden? Wie of wat bepaalt hier de norm? En wie of wat bepaalt welke kijk we dan moeten hebben? Ook daarover kunnen namelijk oeverloze discussies ontstaan.

Eerst discussie afronden

Om hierin een weg te vinden wijs ik op de discussie over 'vrouw en ambt'. Als deze discussie namelijk één ding aan het licht heeft gebracht, is het wel dat er geredeneerd wordt vanuit verschillende uitgangspunten. Het maakt nogal verschil of je redeneert vanuit de nieuwe hermeneutiek met haar nadruk op 'context' of wanneer je dat niet doet. Datzelfde geldt voor de opvatting over het koninkrijk van God. Het maakt nogal verschil of je bepaalde maatschappelijke ontwikkelingen duidt als tekenen van de werking van Gods koninkrijk in onze tijd of niet. Deze verschillende uitgangspunten zullen eerst besproken moeten worden. Vervolgens zal de vraag beantwoord moeten worden in hoeverre deze uitgangspunten passen binnen de bandbreedte van ons gereformeerde belijden. Wanneer deze antwoorden nog niet gegeven zijn, moeten we niet óók al aan de discussie over 'homoseksualiteit en kerk' beginnen. Anders krijgen we ook op dit onderwerp een oeverloze herhaling van zetten. En dat brengt eerder schade dan heelheid voor onze homoseksuele medebroeders en -zusters.¹ Dat lijkt me verre van gewenst.



In deze Kroniek wil ik deze discussie dienen. Ik wil één van de voorvragen hier ter sprake brengen, namelijk onze kijk op het apostolisch leergezag en de rol die deze speelt voor ons lezen van de Bijbel. Ook hier kan de discussie over 'm/v en ambt' als voorbeeld dienen. Op het gevaar af dat nu sommige lezers de verzuchting zullen slaken 'Nee, niet weer', vraag ik toch geduld. Zoals gezegd, we zullen eerst deze discussie moeten afronden alvorens de discussie over 'homoseksualiteit en kerk' te beginnen. Daar spelen namelijk dezelfde voorvragen een rol.

Apostolische kerk

Met de geloofsbelijdenis van Nicea belijden we één heilige, algemene, apostolische kerk. Met dat laatste – een apostolische kerk – wordt bedoeld dat de kerk gefundeerd is op het werk van de apostelen van Christus. De Here Jezus zegt in Matteüs 16:18 tegen Petrus: 'Jij bent Petrus, de rots waarop ik mijn kerk zal bouwen.' En in het volgende vers voegt Hij eraan toe: 'Ik zal je de sleutels van het koninkrijk van de hemel geven, en al wat je op aarde bindend verklaart zal ook in de hemel bindend zijn, en al wat je op aarde ontbindt zal ook in de hemel ontbonden zijn.' Uit Matteüs 18:18 weten we dat deze woorden niet moeten worden opgevat alsof dit alleen voor Petrus zou gelden. De Here Jezus spreekt in Matteüs 18 namelijk al zijn apostelen aan. Zodoende kan in het Nieuwe Testament gezegd worden dat de gemeente gebouwd is op het fundament van de apostelen en de profeten, met Christus Jezus zelf als de hoeksteen (Ef. 2:20).

Apostolisch gezag

Wat heeft dit voor ons te zeggen? Dat de Here Jezus zijn apostelen een volmacht heeft gegeven. Dat betekent dat wij gebonden zijn aan wat zij hebben geleerd. Met name de apostel Paulus, persoonlijk door Jezus Christus geroepen en aangesteld, heeft deze apostolische leer in zijn brieven uiteengezet. Voor ons zijn die gezaghebbend. Ook als het gaat om ons bijbellezen. Zoals ik al eens eerder heb gezegd en aangegeven: wij lezen de Bijbel via hun

scopus of bril. Dat wil zeggen: wij lezen de Bijbel vanuit het onderricht dat zij ons gegeven hebben (zie: *NB*, dec. 2016, p. 339). Paulus zegt dan ook tegen de gemeente in Tessalonica dat ze moeten blijven 'bij de traditie waarin u door ons onderwezen bent, in woord of geschrift' (2 Tess. 2:15). Hiermee wil ik maar aangeven, hoe belangrijk het apostolisch onderwijs voor ons is. Bij het lezen van de Bijbel is het belangrijk om de vraag te stellen: Wat hebben de apostelen ons hierover geleerd? Welke uitspraak hebben zij gedaan die rechtsgeldig is tot in de hemel? Hebben zij ons gediend met voorschriften, aanwijzingen en bindende uitspraken?



Andere visie, andere uitkomst

Echter, een andere visie op het apostolisch leergezag dan deze geeft een andere uitkomst. Als voorbeeld wil ik dit eerst toespitsen op de discussie over 'vrouw en ambt'. De apostel Paulus heeft aan zijn medewerkers Timoteüs en Titus een duidelijk voorschrift gegeven aangaande het opzienersambt. Een precieze omschrijving waaraan zo iemand moet voldoen. Zowel aan Timoteüs (1 Tim. 3:2 en 4) als aan Titus (Titus 1:6) geeft Paulus aan dat een opziener moet zijn: een man van één vrouw (letterlijk: een eenvrouws man), hij moet zijn huisgezin goed leiden. Dit voorschrift is ingebed in een breder onderwijs van de apostel over de plaats van man en vrouw in het huwelijk en in de

gemeente. Dit apostolische onderwijs, met als onderdeel dit voorschrift, heeft voor ons gezag.

Synode

Dit is belangrijk om te benoemen, omdat hier al een verschilpunt in de discussie zichtbaar wordt. De synode, bijvoorbeeld, heeft zich helemaal niet geconfronteerd met dit apostolische voorschrift.² Althans, je zoekt tevergeefs een verwijzing of bespreking ervan in de besluitteksten terug. Dat is opvallend. Blijkbaar is hier sprake van een verschil van inzicht. Ik moet voorzichtig zijn, want de synode heeft zich

hierover niet uitgesproken. Maar blijkbaar was zij van mening dat dit voorschrift voor ons niet van doorslaggevend belang is. Dat brengt ons meteen al bij een belangrijke voor-vraag, namelijk: welke betekenis heeft een apostolisch voorschrift voor ons? Mogen we zeggen: de apostel stelt wel dat een opziener een man moet zijn, maar in ónze tijd is er ruimte om tegen dit voorschrift in te gaan door ook vrouwen als opzieners aan te stellen?

Meedenken met Paulus

Volgens Bert Loonstra mogen we deze ruimte niet zomaar claimen. Hij schreef een boekje met als titel: *Meedenken met Paulus*.³ En in het begin signaleert hij dat in de discussie over de vrouw

in het ambt wordt verdedigd dat we verder mogen gaan dan Paulus. Wij mogen de rol van de vrouw anders invullen dan Paulus in zijn situatie verdedigt. Tegelijk signaleert Loonstra dat in deze redenering een belangrijke schakel in de rekenschap mist. Hij zegt: 'Duidelijk moet worden waar je het recht vandaan haalt om wat Paulus aangeeft voor tweederangs te verklaren' (p. 11). Dat lijkt mij de spijker op de kop. Helemaal omdat het gaat om voorschriften die met apostolische volmacht aan ons zijn gegeven.

De interessante vraag is nu: hoe gaat Loonstra zelf hiermee om? Wat is voor hem de schakel in de rekenschap om verder te gaan dan Paulus? Waar haalt hij het recht vandaan? Om het kort te zeggen, volgens Loonstra ligt de apostolische volmacht in de intentie, en niet in wat de apostel letterlijk zegt. Dat verklaart ook de ondertitel van het boekje: *Letter en Geest in de bezinning op vrouw en ambt*. Het voorschrift is in zijn letterlijke vorm niet rechtsgeldig. Het gaat om de intentie daarachter. Loonstra probeert uit het geheel van Paulus' brieven aan te tonen dat diens uitspraken over de positie van de vrouw betrekkelijk zijn. Het probleem is echter: die uitspraken zelf laten niets van betrekkelijkheid doorschemeren, integendeel. Wat is er betrekkelijk aan een voorschrift waarin wordt uitgegaan van een mannelijke opziener? De reactie van Loonstra is: 'Externe regels voor gedragingen die moeten, maar niet door de Geest geleerd zijn, staan het evangelie in de weg en worden terzijde geschoven. Zo radicaal was Paulus. Wij zijn gehoorzaam aan Paulus wanneer wij hem daarin volgen, ook wanneer wij niet altijd tot dezelfde richtlijnen komen als hij' (p. 95). Deze intentie van Paulus, kortweg: de voortgang van het evangelie, heeft Loonstra achterhaald door het denken van Paulus nauwgezet te analyseren. En zo komt hij tot de slotsom: 'In de dagen van Paulus was het in het belang van het evangelie dat vrouwen hun ondergeschikte positie ten opzichte van hun man aanvaardden.' Tegenwoordig roept dit bevreemding op en staat het dus de voortgang van het evangelie in de weg (p. 93).

Volgens Loonstra betekent dit dat we verder mogen gaan dan het voorschrift van Paulus door het door te vertalen naar onze situatie. Wil dit zeggen dat we tégen dat voorschrift ingaan? Nee, zal Loonstra antwoorden, we gaan verder in de geest van het voorschrift.

Paulus tweederangs?

We volgen de denktrant waarmee Paulus tot dit voorschrift is gekomen en we gaan in diezelfde denktrant verder. We

nemen het voorschrift serieus, dat wil zeggen: de intentie ervan.

Letter en G/geest

Het valt mij op dat deze redenering van Loonstra door velen, bewust of onbewust, gevolgd wordt. Op de vraag: 'Mogen we het apostolisch voorschrift van Paulus omtrent de opziener naast ons neerleggen', wordt ontkenkend geantwoord. 'Dat mag niet,' zo wordt stellig gezegd. Om er vervolgens aan toe te voegen: 'maar we mogen wel verder gaan in de lijn van Paulus.' Meestal wordt daarbij een beroep gedaan op de Geest die ons verder brengt.

Dat laatste gebeurt bijvoorbeeld ook door Pieter Niemeijer in zijn boekje: *Over zwijgteksten, scheppingsorde en Geesteswerk*.⁴ Volgens hem spreekt Paulus in zijn voorschrift over een mannelijke opziener omdat hij zich aansloot bij de bestaande praktijk. 'Als Paulus hier ineens over vrouwelijke ambtsdragers was gaan spreken, was dat heel vreemd voor zijn lezers geweest en had hij een lang verhaal moeten houden. Dat achtte de apostel niet nodig' (p. 70). Met dit beroep op de intentie van Paulus (dat is: op wat Niemeijer denkt dat Paulus gedacht moet hebben) kan Niemeijer dan vervolgens stellen, dat we moeten wachten tot de Geest ons dingen duidelijk maakt. Het is de Geest die de tijd rijp maakt en ons de vrijmoedigheid geeft om iets te veranderen. Interessant hierbij is dat een beroep op de letter van het voorschrift niet meer beslissend is. Volgens Niemeijer mag je je afvragen of dit niet wat biblicistisch lijkt (p. 70).

Wat gebeurt hier? De letter wordt uitgespeeld tegen de geest (met kleine

letter). Dat is: de intentie die de apostel had (of wat hij precies gedacht heeft) toen hij deze woorden opschreef, krijgt alle nadruk. Met als gevolg dat wat hij werkelijk opgeschreven heeft, niet meer de doorslag geeft. Daarbij geeft de Geest (met hoofdletter) ons in onze tijd de volmacht om de letter naast ons neer te leggen.

Scherpstellen

Deze redenering noodzaakt om de eerder genoemde voor-voorvraag – of er ruimte is om tegen een apostolisch voorschrift in te gaan – scherper te stellen. In de eerste plaats, mag je op deze manier onderscheid maken tussen letter (voorschrift) en geest (intentie)? In de tweede plaats, kun je zeggen dat de Geest ons vandaag iets leert wat verdergaat dan (en zelfs haaks staat op) het geschreven Woord? Naar mijn idee mag en kan dat niet. Waarom niet? Jezus verbindt de volmacht van de apostelen namelijk niet met de *intentie*, maar met wat zij op aarde *bindend verklaren*. Dat wijst toch duidelijk op wat ze zeggen, op hun onderwijs, hun voorschriften. Daarnaast zijn wij toch gebonden aan het Woord waarvan wij belijden dat 'mensen door de Geest gedreven Gods geopenbaarde Woord op schrift hebben gesteld' (NGB, art. 3). Het is dan ook niet verwonderlijk dat Paulus de gemeente in Korinte erop wijst om 'niets te bedenken boven wat er geschreven staat' (1 Kor. 4:6, HSV). Door te onderscheiden tussen geest en letter en te wijzen op de Geest die ons verder brengt, kan het Woord niet meer voor zichzelf spreken.

Voorbeeld

Een duidelijk voorbeeld hiervan was te lezen in *Trouw*. In een tweegesprek over 'de vrouw op de kansel' tussen Wim van Vlastuin en Bas van der Graaf zijn beiden het erover eens dat Paulus geen vrouwelijke oudsten heeft aangesteld. Maar voor Van der Graaf is dat niet doorslaggevend. Volgens hem moet je Paulus' woorden zo opvatten dat hij zegt tegen vrouwen die de vrijheid proeven: 'Principieel hebben jullie gelijk, maar in de praktijk kan het niet zo snel. Dan wordt het chaos, en die gaat

ten koste van onze missie in de wereld. Daarom grijpt hij soms terug op het oude.' Om daaraan toe te voegen: 'Maar als Paulus twintig jaar langer had gehad, had het zomaar kunnen kantelen.' Van Vlastuin reageert hierop door te zeggen dat je naar zijn besef zo niet met de Bijbel mag omgaan (*Trouw, de verdieping*, 6 dec. 2018). Beide gesprekspartners zullen niet tot elkaar kunnen komen. Waarom niet? Omdat ze het niet eens zijn over de voorvraag of je Paulus' woorden voor onze tijd mag veranderen of niet.

Homoseksualiteit

Ook in de discussie over homoseksuele relaties geldt dezelfde voorvraag. Op de studiedag over 'homoseksualiteit en kerk' verdedigde onder anderen Jan Mudde de opvatting dat we verder mogen gaan dan Paulus. Volgens hem wijst alles erop dat Paulus in zijn voorschriften niet de homo's voor ogen gehad heeft zoals wij ze nu kennen. In zijn boek *Van sjibbolet naar sjalom*

Paulus kennis had gehad van homo's zoals wij die nu kennen, met een duurzame relatie, dat hij dan anders zou hebben gesproken. Vanuit zijn pastorale bewogenheid zou Paulus dit niet hebben afgewezen.

De redenering van Jan Mudde is dezelfde als die van Loonstra en Van der Graaf. Omdat onze context zoveel anders is dan toen, mogen wij verdergaan dan Paulus. En dat is niet erg. Sterker nog: het is de Geest die ons verder brengt. Daarom zou Paulus het goedvinden wat wij doen, dat wij nu goedkeuren wat hij in zijn tijd afkeurde. Hij zou het zelf ook gedaan hebben, wanneer hij vandaag leefde.

Geen discussie

Prof. De Bruijne zei op de studiedag dat hij het gesprek over bijbelteksten het liefst even zou willen staken. Daarbij gaf hij aan niet te willen ontkennen dat

gesteld dat Paulus niet wist van een homoseksuele geaardheid zoals wij die nu kennen (of dat hij niet wist van een homoseksuele relatie in liefde en trouw)? Kan de Geest ons iets ingeven wat tegen letterlijke teksten van Paulus ingaat? Wanneer je deze vraag verschillend beantwoordt, heeft het niet zoveel zin om in discussie te gaan, zelfs niet over bijbelteksten. Want je gaat op een verschillende manier met de Bijbel om.

Verdergaan dan Paulus

Maar nog meer. Als je de bovengenoemde vraag met 'ja' beantwoordt en je ruimte ziet in de discussie

over bijvoorbeeld 'vrouw en ambt' om verder te gaan dan het apostolische voorschrift, kun je die ruimte een ander niet ontzeggen in de discussie over 'homoseksualiteit en kerk'. Dit is geen kwestie van een 'glijdende schaal', maar van het openbreken van 'het interpretatieschema', zoals Vroom opmerkt naar aanleiding van dezelfde discussie die speelde in de toen nog gereformeerde (synodale) kerken.⁶

Gebonden aan de Bijbel

Daarom beantwoord ik de genoemde vraag – of er ruimte is om verder te gaan dan het apostolisch onderwijs en voorschriften – met 'nee'. Er is geen ruimte, ook niet met een beroep op de Geest. Natuurlijk werkt de Geest nog steeds en Hij kan ons verstand verlichten, zodat we dingen duidelijker zien. Maar de Geest bindt ons aan de Bijbel, dat is: aan wat geschreven staat.⁷ De Here heeft ons zijn Woord gegeven en daarin uitvoerig beschreven 'op welke wijze wij Hem moeten dienen', zoals onze belijdenis zegt (NGB, art. 7). Om te vervolgen met: 'wat daarin geleerd wordt, is volmaakt en in alle opzichten volledig'.

Ons enige houvast is het Woord van onze God. Hij is bij machte alle tijden te overzien, ook onze tijd. Zo heeft Hij de bijbelschrijvers gedreven om zijn woorden te spreken en op schrift te stellen, die verder reiken dan hun eigen tijd en situatie (1 Petr. 1:12). We worden dan ook op verschillende plaatsen in de Bijbel zelf opgeroepen om aan dit Woord van God niets toe te voegen of af te doen. Ook al zijn onze intenties



schrijft hij hier uitgebreider over, in zijn bespreking van Paulus' voorschrift in 1 Korintiërs 6:9 en 1 Timoteüs 1:10 dat er in onze cultuur iets is veranderd. 'Niet iemands daad maakt iemand tot homoseksueel, maar iemands aard.'⁵ Dit verschil, over hoe Paulus over homoseksualiteit spreekt en hoe wij dat doen, betekent dat we diens voorschrift niet rechtstreeks kunnen toepassen op homo's in onze tijd. En zo kon hij op de studiedag stellig beweren, dat wanneer

de Bijbel ons over homoseksualiteit iets te zeggen zou hebben. Maar we moeten een oeverloze discussie vermijden. Inderdaad moeten we het gesprek over bijbelteksten even staken en allereerst de vraag beantwoorden: is er ruimte om verder te gaan dan het apostolisch onderwijs en voorschriften, of moeten we daar halt houden? Een vraag die hiermee samenhangt, is deze: wordt het apostolisch voorschrift tijdgebonden (en dus veranderbaar in onze tijd),

goed. De intentie bijvoorbeeld om de gaven van vrouwen te honoreren en in te zetten. Of de intentie om homo's een veilige plek te bieden. Of de intentie om het evangelie in onze cultuur doorgang te laten vinden. Stuk voor stuk goede intenties. Toch staan al deze intenties, hoe goed ze ook zijn, allemaal ónder het Woord van God. Wanneer dat niet meer gezien wordt, ontstaat er zomaar tweespalt. Want het gevaar is dan groot dat je elkaars intenties de maat neemt: je wantrouwt elkaars intenties. Immers, als je sterk overtuigd bent van de Geest (met hoofdletter) die ons verder brengt en van je eigen goede intenties (geest met kleine letter), dan is iedereen die jouw opvatting bestrijdt en aan de kaak stelt, in jouw ogen kleingeestig bezig. Dit geeft een oeverloze discussie met verwijdering tot gevolg.

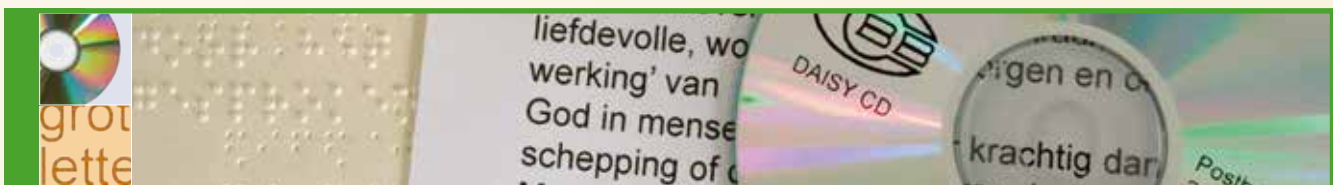
Gelukkig hebben we dan ook het Woord op schrift. Dat is wat ons samenbindt. De heilige Schrift bepaalt of datgene wat we graag willen, ook kan en mag. Dat is wat we samen belijden: 'Wij ontvangen al deze boeken, en deze alleen, als heilig en canoniek, om ons

geloof daarnaar te richten, daarop te gronden en daarmee te bevestigen' (NGB, art. 5).

Noten:

- * Deze Kroniek is afgesloten vóór de discussie over de Nashville verklaring.
- 1 Zo was de reactie van Herman van Wijn-gaarden op de verklaring 'Homoseksualiteit vraagt om nieuw belijden' (ND, 6 dec. 2018).
- 2 Hetzelfde kan gezegd worden over: Henk Folkers, Maaïke Harmsen, Almatine Leene en Maarten Verkerk (red.), *Samen met de vrouwen. Bijbelstudies over m/v in de kerk*, Utrecht, Boekencentrum, 2018. Hoewel er veel in dit bijbelstudieboekje aan de orde komt, zul je tevergeefs zoeken naar een bespreking van Paulus' voorschrift uit 1 Timoteüs en Titus. Slechts heel in het algemeen wordt gezegd dat Timoteüs en Titus van Paulus instructies krijgen om de gemeente te bouwen (p. 40). Maar nergens wordt besproken dat in de instructie staat dat Paulus uitgaat van mannelijke opziensers.
- 3 Dr. Bert Loonstra, *Meedenken met Paulus. Letter en Geest in de bezinning op vrouw en ambt*, Amsterdam, Buijten & Schipperheijn, 2018.

- 4 Pieter Niemeijer, *Over zwijgteksten, scheppingsorde en Geesteswerk. Bijdrage aan het denken over vrouw en ambt*, Haarlemmermeer, Woord en Wereld, 2018.
- 5 Jan Mudde, *Van sjibbolet naar sjalom. Ruimte voor homoseksuelen in de gemeente van Christus*, Amsterdam, Buijten & Schipperheijn, 2015, p. 110.
- 6 H.M. Vroom, 'De gelezen Schrift als principium theologiae', in: M.E. Brinkman (red.), *100 jaar theologie. Aspecten van een eeuw theologie in de Gereformeerde Kerken in Nederland (1892-1992)*, Kampen, Kok, 1992, p. 140.
- 7 Zie uitbreider hierover: Balten Pieter Hagens, 'In de ruimte van de bandbreedte', in: *Nader Bekeken*, nov. 2018.



Nader Bekeken in gesproken vorm!

Steun ons werk en word donateur van de CBB!

Ja, ik wil het werk van de CBB, Christelijke Bibliotheek voor Blinden en Slechtzienden in Ermelo, steunen.

Ik machtig de CBB om, tot wederopzegging, van mijn rekening af te schrijven:

€ 5,- € 10,- € 25,- € _____

De CBB mag dit bedrag afschrijven per:

maand kwartaal half jaar jaar

Ik ontvang liever een betalingsverzoek



Voorletters + naam:

Adres:

Postcode + woonplaats:

IBAN nummer:

Datum:Handtekening:

Dit formulier kunt u, ingevuld en ondertekend, in een envelop sturen naar:
CBB, Antwoordnummer 2011, 3840 XA Ermelo (een postzegel is niet nodig)